

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РАДУЛОВ ДМИТРО ДМИТРОВИЧ

УДК 334.716:339.137.2

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Літвінов Олександр Сергійович,
Одеський національний економічний університет,
доцент кафедри економіки підприємства

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мохненко Андрій Сергійович,
Херсонський державний університет МОН України,
завідувач кафедри економіки підприємства

кандидат економічних наук, доцент
Черкасова Тетяна Ігорівна,
Одеський національний політехнічний університет МОН
України, доцент по кафедрі економіки підприємств

Захист відбудеться «25» червня 2014 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 41.055.03 в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м.Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м.Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий «22» травня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. А. Сиротенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах відкритості ринку для великої кількості однорідної продукції, виробленої підприємствами різних регіонів і країн, від рівня конкурентоспроможності підприємства залежать не тільки його економічні результати, а й саме подальше існування.

При цьому підприємства з різних країн і навіть регіонів України перебувають у різних зовнішніх умовах господарювання. Ці відмінності полягають у різній вартості, якості та доступності всіх видів ресурсів (від трудових до фінансових), у різному рівні розвитку інфраструктури (від дорожньої до інформаційної), і навіть у різних умовах взаємодії бізнесу з державними органами влади. Безумовно, такі відмінності в зовнішніх умовах діяльності підприємств промислового комплексу впливають на рівень їх конкурентоспроможності.

Рівень конкурентоспроможності підприємства формується під одночасним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Недооцінка внутрішніх або зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства призводить до отримання неправильних результатів аналізу, ухвалення не оптимальних управлінських рішень і, як наслідок, знижує ефективності діяльності підприємств.

Внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємств вивчені досить глибоко. Сформовано науково-методична база проведення оцінки впливу внутрішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств. Дослідження проблем суті конкурентоспроможності підприємства, оцінки її рівня, класифікації факторів конкурентоспроможності підприємства лежать в основі наукових праць Г.Л. Азоева, Л.Б. Алексеева, Н.К. Амеліної, І.І. Білецької, В.О. Василенка, І.Б. Гельвановського, А.С. Груничева, С.А. Жамойди, П.С. Зав'ялова, Ю.Б. Іванова, Л.С. Кобилянського, І.С. Ладунки, М.Г. Миронова, А.С. Мохненко, С.В. Оборської, С.Ф. Покропивною, Т.І. Ткаченка, О.О. Циганка, Т.І. Черкасової, А.П. Челенкова, З.Є. Шершньова, С.П. Ярошенка.

Особливу увагу зовнішнім факторам конкурентоспроможності у своїх працях приділили Р.Ч. Бондарчук, М.Л. Горбунова, Н.К. Єлізарова, Г.Г. Кузьмініч, Т.С. Марчук, В.П. Оболенський, Д.А. Панасенко, М. Портер, О.Л. Ривкіна, О.А. Соломеннікова, Р.А. Фатхутдінов, І.І. Хохлова, Е.Е. Шамільова.

Незважаючи на наявність численних досліджень проблем конкурентоспроможності, до сьогодні практично повністю відсутні комплексні дослідження та аналізи теоретичних і методичних основ оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств, що зумовило актуальність вибраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами установи. Дисертація є складовим елементом комплексної роботи «Теоретико-методичні та організаційні основи управління конкурентоспроможністю підприємств України» (номер державної реєстрації 0113U000655), яка виконується в рамках тематичного плану науково-дослідних робіт Одеського національного економічного університету на 2013-2017 роки); науково-дослідної роботи «Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод» (номер державної реєстрації 0114U000282), в рамках якої автором були розглянуті зовнішні

фактори конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод» та запропоновано напрями дій по компенсації їх негативного впливу.

Мета і завдання дослідження. Метою проведення дослідження виступає розробка теоретико-методичних підходів до оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішені такі завдання:

- виявити недоліки існуючого термінологічного апарату та провести критичний аналіз визначень понять конкурентоспроможності та фактора конкурентоспроможності підприємства;
- проаналізувати класифікації факторів конкурентоспроможності підприємств;
- визначити склад зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств;
- обґрунтувати особливе значення зовнішніх факторів конкурентоспроможності промислових підприємств мезорівня;
- розробити систему зовнішніх факторних показників конкурентоспроможності підприємства мезорівня;
- розглянути вплив на рівень конкурентоспроможності підприємств різних регіонів особливостей діяльності місцевих органів державної влади;
- провести аналіз методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств;
- розробити науково-методичні положення щодо оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислового підприємства;
- апробувати запропоновані підходи у процесі оцінки рівня конкурентоспроможності промислових підприємств;
- встановити взаємозв'язки між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності з метою компенсації негативного та використання позитивного впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств.

Об'єкт дослідження: процес оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних і методичних аспектів оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств на прикладі підприємств з виробництва готових металевих виробів.

Методи дослідження. У ході дослідження використовувалися такі методи: індукції та дедукції (для аналізу теоретичних основ сутності та факторів конкурентоспроможності підприємства); наукового пізнання; системний і комплексно-цільовий підходи (для розробки науково-методичних положень оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на рівень конкурентоспроможності підприємства); системного аналізу, логічного узагальнення (при систематизації факторів конкурентоспроможності та формуванні факторних показників для оцінки їх впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства); метод експертних оцінок (для оцінки значущості та рівня факторних показників конкурентоспроможності); методи багатовимірної статистичного аналізу (для оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств); економіко-статистичні методи (для аналізу галузевих особливостей підприємств з виробництва готових металевих виробів).

Теоретичну та методичну основу дисертації становлять наукові роботи автора, вітчизняних та іноземних вчених, присвячені теоретичним проблемам і методології оцінки та аналізу конкурентоспроможності підприємства.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження служать нормативно-правові акти України, Одеської обласної ради, дані Державної служби статистики України та її територіальних підрозділів, Департаменту економічного розвитку і торгівлі Одеської обласної державної адміністрації, результати дослідження конкурентоспроможності регіонів України фонду «Ефективне управління», інтернет-ресурси та матеріали авторських спостережень і досліджень.

Новизна наукових положень і результатів, одержаних автором дисертації. Основні результати, які одержані у процесі вирішення поставлених у дисертації завдань, що відображають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено науково-методичні положення щодо оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності промислового підприємства мезорівня з використанням методів багатовимірної статистичного аналізу шляхом комплексного послідовного використання методу головних компонент і таксономічного аналізу, що дозволяє здійснювати ранжування підприємств за рівнем конкурентоспроможності, на основі чого приймати обґрунтовані управлінські рішення;

удосконалено:

- склад зовнішніх факторів конкурентоспроможності промислового підприємства на мезорівні, в якому, на відміну від тих, що існують, виділяється фактор взаємодії з місцевими органами державної влади, що дає можливість врахувати умови ведення бізнесу в регіоні;

- визначення поняття фактора конкурентоспроможності промислового підприємства, яке розкриває його як рушійні сили, обставини створення індивідуальних особливостей підприємства і можливостей змагатися за умови діяльності, що, на відміну від тих, що існують, має більш широкий зміст, оскільки не зосереджує увагу на показниках або характеристиках об'єктів дослідження;

- науково-практичні підходи до аналізу парних взаємозв'язків між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємства, які дають можливість підприємствам відібрати ті внутрішні фактори, за рахунок яких можливо компенсувати негативне або використовувати позитивний вплив окремих зовнішніх факторів і, на відміну від існуючих, дозволяють врахувати вплив всіх складових зовнішнього середовища підприємства;

набули подальшого розвитку:

- теоретичний підхід до визначення поняття конкурентоспроможності підприємства, як до наявності у підприємства індивідуальних особливостей і можливостей змагатися за умови діяльності, що, на відміну від тих, що вже існують, ґрунтується на змістовному навантаженні і більш точно розкриває його сутність, а не концентрує увагу на цільових показниках-ознаках, таких як прибуток, рентабельність, частка ринку та інших;

- система зовнішніх факторних показників конкурентоспроможності підприємств мезорівня (33 факторні показники, в тому числі: 10 - на основі даних Державної служби статистики України, 19 - на основі даних фонду «Ефективне управління», 4 - на основі власних розрахунків), яка на відміну від інших комплексно враховує всі складові ближнього оточення підприємства і дозволяє проводити оцінку з використанням відкритих статистичних та аналітичних даних;
- термінологічний апарат теорії конкурентоспроможності, зокрема обґрунтовано недоцільність використання понять «відсутність», «наявність», «створення», «формування» конкурентоспроможності, оскільки будь-яке діюче підприємство апіорі має певний рівень конкурентоспроможності, що дозволяє уникнути помилок у процесі теоретичного аналізу конкурентоспроможності.

Практична значимість результатів дослідження полягає в тому, що розроблені науково-методичні положення щодо оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства з використанням методів багатовимірного статистичного аналізу дозволяють обґрунтувати вибір напрямів діяльності з активізації внутрішніх факторів конкурентоспроможності підприємства з метою компенсації негативного впливу зовнішнього середовища мезорівня та підвищення загального рівня конкурентоспроможності підприємства.

Науково-методичні положення були застосовані для оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на конкурентоспроможність ТОВ «Южний електротехнічний завод» (акт впровадження від 16.12.2013) і ТОВ «Холтов ЛТД» (акт впровадження від 11.02.2014); рекомендації щодо поліпшення впливу зовнішнього середовища мезорівня на рівень конкурентоспроможності підприємств Одеської області був використаний у практичній діяльності Департаменту економічного розвитку і торгівлі Одеської обласної державної адміністрації (акт впровадження від 15.10.2013).

Результати дисертаційного дослідження використовуються в Одеському національному економічному університеті у процесі викладання та методичного забезпечення дисциплін «Економіка підприємства», «Комерційна діяльність виробничих підприємств», «Управління якістю та конкурентоспроможністю підприємства», «Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємства», (довідка про впровадження № 01-17/269 від 17.02.2014).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом багаторічного самостійно виконаного наукового дослідження, в якому викладено авторський підхід до поняття конкурентоспроможності та факторів конкурентоспроможності підприємства, методики оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на рівень конкурентоспроможності підприємства та обґрунтування напрямків її підвищення.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати і практичні пропозиції, представлені в дисертаційному дослідженні, обговорені та схвалені на 17 науково-практичних конференціях: V Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Україна в умовах соціально-економічного розвитку: проблеми та перспективи» (м. Одеса, 2010 рік), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Україна в посткризовий період: економічний і політичний аспекти» (м. Одеса, 2011 рік), XIV Всеукраїнській

науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Перспективи розвитку та шляхи вдосконалення фінансової системи України» (м. Севастополь, 2011 рік), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перший крок у науку» (м. Луганськ, 2012 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Зростання економічного потенціалу України: теоретико-методичні аспекти» (м. Київ, 2012 рік), X Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка та управління: актуальні проблеми та тенденції розвитку» (м. Львів, 2012 рік), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду» (м. Львів, 2012 рік), Першій міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2012 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку» (м. Одеса, 2012 рік), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Об'єктивна оцінка конкурентоспроможності економічних систем: моделювання, прогнозування, прийняття рішень» (м. Київ, 2012 рік), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки: теоретичні та практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 2012 рік), Міжнародній підсумковій науково-практичній конференції «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» (м. Одеса, 2013 рік), II Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми» (м. Дніпропетровськ, 2013 рік), II Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2013 рік), I Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка і управління у XXI столітті: тенденції розвитку (Російська Федерація, м. Череповець, 2013 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості модернізації фінансово-економічної системи» (м. Київ, 2014 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» (м. Одеса, 2014 рік).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлені у 25 наукових працях, серед яких: розділ у колективній монографії «Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення», 10 статей, у тому числі 8 – у наукових фахових виданнях, 1 стаття у виданні іноземної держави (Російська Федерація), 14 тез доповідей матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій 11,24 друк. арк., з яких автору належить 11,0 друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 264 сторінок, у тому числі 198 сторінок основного тексту. Дисертаційна робота містить 44 додатки. В основному тексті 12 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 222 найменувань на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, обґрунтовано її вибір, сформульовано мету та визначено завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення й апробація отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи визначення конкурентоспроможності промислових підприємств» розглянуто теоретичні аспекти конкурентоспроможності, а саме існуючі підходи до визначення поняття конкурентоспроможності підприємства, факторів конкурентоспроможності та їх складу.

Питання теоретичного визначення сутності конкурентоспроможності підприємства є об'єктом досліджень науковців протягом останніх кількох десятиріч. Незважаючи на це виявлено недоліки в існуючих визначеннях поняття «конкурентоспроможності підприємства», основним з яких є використання у визначеннях характеристик-ознак, що описують загальну подібність підприємств з високим рівнем конкурентоспроможності, тоді як визначення повинне розкривати сутність конкурентоспроможності підприємства. Багато авторів у визначенні поняття «конкурентоспроможність» зловживають використанням таких конкретних характеристик і показників, як пристосованість до ринкових змін, здатність виробляти і продавати якісну і дешеву продукцію, ефективність, прибутковість діяльності, значну частку ринку, прибуток та інше. За результатами дослідження отримано висновок, що показники-характеристики є лише наслідком, а не сутністю конкурентоспроможності. З метою усунення недоліків запропоновано авторське визначення поняття, в якому конкурентоспроможність підприємства визначається як наявність у підприємства індивідуальних особливостей і можливостей суперничати за умови діяльності.

У процесі теоретичного аналізу конкурентоспроможності виявлено, що всі підприємства, які здійснюють свою діяльність у даний час і беруть участь у конкурентному суперництві, таким чином вже довели свою конкурентоспроможність. Неконкурентоспроможним може вважатися лише те підприємство, яке не може конкурувати і припиняє суперництво з іншими суб'єктами ринку. Єдине, що виокремлює одні підприємства від інших, з точки зору здатності конкурувати, це рівень їх конкурентоспроможності. Зроблено висновок про некоректність наукового використання таких термінів як відсутність, наявність, створення або формування конкурентоспроможності відносно підприємств, які вже здійснюють діяльність на ринку. Метою теоретичних і практичних досліджень можуть бути проблеми визначення та підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств.

На основі розгляду точок зору вітчизняних і закордонних науковців визначено сутність поняття «фактор конкурентоспроможності підприємства» і «зовнішній фактор конкурентоспроможності підприємства». Зроблено висновок, що визначення, які пропонуються сучасними вченими, не повною мірою розкривають теоретичний зміст поняття, після чого запропоновано авторські визначення. Під зовнішніми факторами конкурентоспроможності підприємства розуміються діючі

ззовні сили, обставини створення можливостей суперничати за умови діяльності. Запропоновані визначення найбільш повно розкривають сутність зазначених понять, не спираються на будь-які характеристики-ознаки та розкривають сутність понять.

Важливим питанням теоретичної ідентифікації факторів конкурентоспроможності підприємства є процес їх систематизації за певними ознаками. Проведено аналіз існуючих підходів до класифікації факторів конкурентоспроможності підприємства та зроблено висновок, що класифікації факторів конкурентоспроможності підприємства у різних авторів відрізняються не тільки складом факторів, критеріями, які вони беруть за основу для поділу факторів, а й самим розумінням факторів і конкурентоспроможності підприємства. Виходячи з встановленої сутності поняття «фактор конкурентоспроможності» сформовано класифікації факторів за наступними ознаками. За походженням фактори поділяються на внутрішні і зовнішні, за сферою діяльності – на техніко-економічні, комерційні та нормативно-правові, за напрямом дії – на фактори прямої і непрямой дії, за природою виникнення – на природні та штучно утворені, за ступенем керованості – на контрольовані і неконтрольовані, за рівнем спеціалізації – на спеціалізовані та загальні.

Підвищену увагу приділено вивченню сутності і складу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства, що пов'язано із великим значенням зовнішнього середовища господарювання для підприємства, особливо в умовах загострення економічної кризи. Зовнішні фактори за рівнем впливу (взаємодії) були розділені на фактори мегарівня, макрорівня та мезорівня. Фактори конкурентоспроможності мегарівня не контролюються урядом будь-якої держави та мають вплив на всі підприємства незалежно від національної приналежності або місця та виду діяльності. Зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємства макрорівня включають економічні, інфраструктурні, політичні, науково-технічні, соціальні та природно-кліматичні складові, які формуються на рівні окремих держав і впливають на підприємства, які здійснюють свою діяльність у межах окремої держави. На рівень факторів макрорівня впливають, з одного боку, фактори мегарівня, а з іншого, національні особливості, в першу чергу діяльність державних органів влади.

У другому розділі «Методичні основи оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств» обґрунтовано особливе значення для конкурентоспроможності підприємства зовнішніх факторів мезорівня. До зовнішніх факторів конкурентоспроможності мезорівня відносяться складові зовнішнього середовища господарювання підприємства, що мають безпосередній, прямий вплив на рівень конкурентоспроможності підприємства. Фактори мезорівня формуються по окремих регіональних, територіальних сегментах і мають вплив на підприємства, які здійснюють свою діяльність у межах цих регіонів. Фактори мега- і макрорівня не здійснюють безпосередній вплив на рівень конкурентоспроможності підприємства і впливають лише опосередковано на відміну від факторів мезорівня. Відповідно і ступінь впливу факторів мега- і макрорівня на рівень конкурентоспроможності підприємства набагато менший у порівнянні з

факторами мезорівня. При цьому фактори мега- і макрорівня проявляють свій вплив на рівень конкурентоспроможності підприємств через зміну впливу факторів мезорівня.

Розглянуто склад зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства мезорівня, до яких віднесено такі фактори: конкуренція, на якому діє підприємство, характеристика споживачів, характеристика постачальників ресурсів підприємства, економічний розвиток ринку підприємства, розвиток інфраструктури, інвестиційна активність, взаємодія з місцевими органами влади (див. рис. 1).

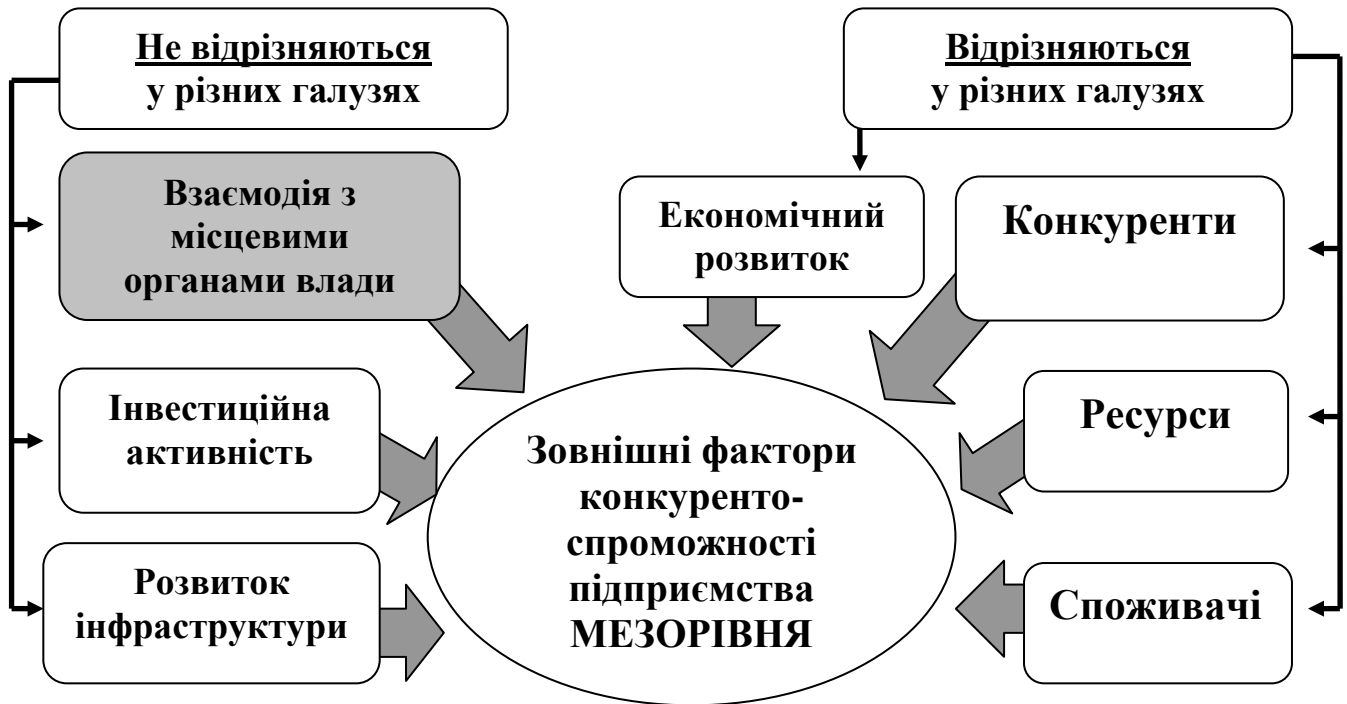

Рис. 1 Склад зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства мезорівня

Джерело: розроблено автором

У результаті аналізу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства мезорівня зроблено висновок, що частина факторів має однаковий вплив для всіх підприємств регіону незалежно від виду економічної діяльності, інша частина факторів змінює свій вплив у залежності від вибору виду економічної діяльності підприємства. Так, рівень розвитку інфраструктури, інвестиційна активність та взаємодія з органами місцевої влади в регіоні однаково впливають на підприємства всіх видів економічної діяльності регіону. Економічний розвиток, характеристики конкурентів, споживачів і постачальників залежать від того, який вид економічної діяльності здійснює підприємство і які є особливості ринку підприємства.

Фактори конкурентоспроможності підприємства є теоретичними поняттями. З метою практичної, кількісної оцінки впливу факторів, відповідно до їх класифікації, була сформована і теоретично обґрунтована система зовнішніх факторних показників конкурентоспроможності промислових підприємств мезорівня. Кожен зовнішній фактор конкурентоспроможності підприємств мезорівня розкритий за допомогою

групи факторних показників. Для розкриття рівня 7 факторів конкурентоспроможності запропоновано використовувати 33 факторні показники, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1.

**Зовнішні факторні показники
конкурентоспроможності промислових підприємств мезорівня**

Фактори	Факторні показники
1. Економічний розвиток	1. індекс продукції підприємств галузі, до якої належить досліджуваний об'єкт; 2. обсяг реалізованої промислової продукції підприємств галузі на одиницю населення; 3. питома вага реалізованої продукції підприємствами галузі в загальному обсязі реалізованої промислової продукції; 4. ставлення темпу зростання обсягу виробництва галузі до темпу зростання всього промислового виробництва.
2. Розвиток інфраструктури	5. рівень розвитку транспортної інфраструктури (залізниця, морські, річкові та аеропорти); 6. рівень розвитку автомобільної інфраструктури; 7. якість електропостачання; 8. кількість інтернет-користувачів на 100 осіб; 9. кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 осіб.
3. Інвестиційна активність	10. темп зростання (зниження) обсягів капітальних інвестицій до відповідного періоду минулого року; 11. обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку року; 12. темп зростання (зниження) обсягу прямих іноземних інвестицій; 13. обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення.
4. Конкуренція на ринку підприємства	14. ступінь монополізації ринку; 15. інтенсивність конкуренції на ринку; 16. темп зростання ринку.
5. Характеристика споживачів	17. темп зростання (зниження) обороту роздрібною торгівлі; 18. рівень вибагливості споживачів; 19. темп зростання (зниження) обороту роздрібною торгівлі в розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року; 20. темп зростання реальної заробітної плати до відповідного періоду попереднього року.
6. Характеристика постачальників ресурсів підприємства	21. рівень матеріально-сировинних ресурсів підприємства; 22. якість системи освіти; 23. рівень освіченості населення; 24. випередження зростання продуктивності праці над зростанням заробітної плати; 25. рівень безробіття населення.
7. Взаємодія з місцевими органами влади	26. рівень свободи бізнесу (рівень адміністративної дерегуляції); 27. незалежність судових органів влади; 28. надійність роботи правоохоронних органів; 29. антикорупційна діяльність; 30. рівень об'єктивності чиновників при прийнятті рішень; 31. регулювання прямих іноземних інвестицій; 32. легкість роботи з митними органами. 33. ефективність антимонопольної політики.

Джерело: розроблено автором

З метою оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств запропоновано використовувати дані Державної служби статистики України, територіальних органів Державної служби статистики України, а також показники, які розраховані фондом «Ефективне управління». Розрахунок всіх запропонованих факторних показників можливий за допомогою використання відкритих джерел інформації.

Обґрунтовано особливе, а іноді й вирішальне значення результатів діяльності місцевих органів державної влади на конкурентоспроможність підприємств, у зв'язку з чим більш детально проаналізовано вплив органів місцевої державної влади на рівень конкурентоспроможності підприємств. У результаті багаторічної дискусії більшість сучасних науковців підтримали точку зору про необхідність державного регулювання економічної діяльності підприємств. Тільки за допомогою державного регулювання, контролю та підтримки можливий сталий розвиток будь-якої економічної системи. В Україні безпосередню взаємодію з підприємствами здійснюють майже 30 органів місцевої державної влади. Було проаналізовано особливості впливу основних із них на рівень конкурентоспроможності підприємств. Окрему увагу приділено такому інструменту державної підтримки діяльності підприємств, як регіональні програми розвитку промисловості, в тому числі проаналізовано зміст і проміжні результати виконання Програми розвитку промисловості Одеської області на 2011-2014 роки.

Після критичного аналізу переваг і недоліків існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємств обґрунтовано вибір економіко-статистичних методів, оскільки дані методи дозволяють проводити найбільш точне визначення рівня конкурентоспроможності, виокремлювати вплив факторів та оцінювати резерви підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Зроблено висновок, що всі економіко-статистичні методи відповідають таким вимогам до методів оцінки конкурентоспроможності як позиціонування та інформативність, але не всі відповідають вимогам універсальності та доступності. Тому серед сукупності методів аналізу конкурентоспроможності підприємства, у тому числі економіко-статистичних, виділені методи, що відповідають всім вимогам – таксономічний метод і метод головних компонент.

При цьому таксономічний метод і метод головних компонент також мають певні недоліки. Головним недоліком таксономічного методу є використання коефіцієнтів ієрархії у процесі синтезу відстаней до еталона (антиеталона) за ознаками-симптомами. Коефіцієнти ієрархії визначаються експертним шляхом, що й вносить елемент суб'єктивності у процес оцінки. Даний недолік відсутній при використанні методу головних компонент оскільки він базується на встановленні кореляційних взаємозв'язків між окремими ознаками-симптомами з метою скорочення загальної їх кількості до кількох головних. Визначення рівня латентного показника лише за обраними головними компонентами й стає недоліком методу, оскільки важко економічно інтерпретувати отримані результати. Для усунення або мінімізації недоліків кожного з методів було запропоновано комбіноване, послідовне використання таксономічного методу і методу головних компонент з метою оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств.

Процес оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства запропоновано розбити на два етапи. На першому етапі відбувається визначення узагальнюючих показників по кожному зовнішньому фактору. На другому здійснюється оцінка впливу всіх зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства.

Розрахунок узагальнюючих факторних показників здійснюється методом головних компонент, що дозволяє відібрати найбільш значимі факторні показники (головні компоненти) з потенційно необмеженої їх кількості. При цьому виявлені головні компоненти по кожній групі факторних показників можуть бути чітко інтерпретовані.

Визначення підсумкового впливу всіх зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства здійснюється з використанням таксономічного методу, оскільки кількість і склад зовнішніх факторів теоретично обґрунтовані, і кожен з факторів не може бути замінений іншим.

Схема комбінованого, послідовного використання методів багатовимірного статистичного аналізу приведена на рис. 2.

Рис. 2 Схема комбінованого, послідовного використання методів багатовимірного статистичного аналізу для оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств

Джерело: розроблено автором

Таким чином, комбіноване, послідовне використання таксономічного методу і методу головних компонент дозволяє проводити найбільш коректну і точну оцінку впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства.

У третьому розділі **«Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств, які займаються виробництвом готових металевих виробів»** проведено оцінку впливу зовнішніх факторів та розроблено пропозиції щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств. Обґрунтовано вибір для аналізу підприємств, які займаються виробництвом готових металевих виробів. Вибір даного виду економічної діяльності обумовлений його значимістю для економіки, високим рівнем конкуренції та наявністю підприємств галузі у всіх регіонах України. У роботі проведено аналіз регіональних особливостей виробництва готових металевих виробів в Україні за період з 2002 по 2012 роки та виявлено серйозні кризові явища на регіональних і загальнонаціональному ринках даної продукції.

Здійснено розрахунок рівня 33 зовнішніх факторних показників конкурентоспроможності підприємств, що виробляють готові металеві вироби за 2010-2012 роки в 20 регіонах України. Результати розрахунку зовнішніх факторних показників-симптомів дозволили дійти висновків про неможливість однозначного визначення синтезованого впливу всіх зовнішніх факторів, оскільки в кожному регіоні України є факторні показники, які здійснюють позитивний вплив, і ті, які здійснюють негативний вплив на конкурентоспроможність промислових підприємств.

Далі у роботі проведена оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності 20 підприємств з різних регіонів України, які є конкурентами на ринку готових металевих виробів України. Оцінка проводилась з комбінованим, послідовним використанням методів головних компонент і таксономічного аналізу за авторською методикою.

Результати розрахунку узагальнюючого впливу всіх зовнішніх факторів на конкурентоспроможність обраних підприємств свідчать, що позитивний вплив зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності мали ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна», ПАТ «Дружківський завод металевих виробів» та ПАТ «Синельниківський ресорний завод» (див. табл. 2).

За результатами аналізу впливу окремих зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств у 2012 році отримані такі результати. Позитивним впливом фактору «Економічний розвиток» характеризуються ПАТ «Дружківський завод металевих виробів», ПАТ «Синельниківський ресорний завод», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна», які значно випередили всі інші підприємства. Розвиток інфраструктури позитивно впливав на конкурентоспроможність ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна», ПАТ «Синельниківський ресорний завод» та ТОВ «Южний електротехнічний завод».

**Результати оцінки впливу зовнішніх факторів
конкурентоспроможності підприємств**

Назва підприємства	метод головних компонент → таксономічний аналіз					
	2011 рік			2012 рік		
	di	mi	Ранг	di	mi	Ранг
1. ПАТ «Сантехпром»	6,646	0,131	6	4,305	0,189	5
2. ПАТ «Вінницький інструментальний завод»	7,354	0,120	14	5,211	0,161	7
3. ВАТ «Оснастка»	7,322	0,120	13	5,788	0,147	13
4. ПАТ «Синельниківський ресорний завод»	5,579	0,152	2	2,926	0,255	2
5. ПАТ «Дружківський завод металевих виробів»	5,234	0,160	1	2,937	0,254	3
6. ПАТ «Коростенський машинобудівний завод»	7,032	0,125	9	6,823	0,128	19
7. ПАТ «Іршавський абразивний завод»	7,230	0,122	12	6,080	0,141	15
8. ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна»	5,884	0,145	3	2,685	0,271	1
9. ПАТ «Калушський завод комунального обладнання»	8,061	0,110	20	6,548	0,132	17
10. ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод»	6,237	0,138	5	4,206	0,192	4
11. ПАТ «Львівський інструментальний завод»	7,227	0,122	11	5,878	0,145	14
12. ТОВ «Южний електротехнічний завод»	7,627	0,116	17	5,711	0,149	11
13. ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів»	5,970	0,143	4	5,327	0,159	8
14. ЗАТ «Ровенський завод опалювальної техніки»	7,414	0,119	15	6,646	0,131	18
15. ПАТ «Роменський завод «Тракторзапчастина»	7,615	0,116	16	5,208	0,161	6
16. ПАТ «Харківський метизний завод»	6,840	0,128	8	5,666	0,150	10
17. ПАТ «Херсонський завод карданних валів»	7,129	0,123	10	5,740	0,148	12
18. ПАТ «Летичівський агрегатний завод»	7,694	0,115	19	6,365	0,136	16
19. ПрАТ «Черкаський ремонтно-механічний завод»	7,662	0,115	18	5,455	0,155	9
20. ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод»	6,819	0,128	7	7,860	0,113	20

Джерело: розроблено автором

Найкращими умовами інвестиційної діяльності мав змогу скористатися ПрАТ «Черкаський ремонтно-механічний завод». З точки зору конкуренції сприятливі умови були у ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод», ПАТ «Дружківський завод металевих виробів» та ПАТ «Синельниківський ресорний завод». Споживачі були значним позитивним зовнішнім фактором конкурентоспроможності ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод», ПАТ «Дружківський завод металевих виробів» та ТОВ «Южний електротехнічний завод». За ресурсною складовою найкращі зовнішні умови були у ПАТ «Синельниківський ресорний завод», ПАТ «Дружківський завод металевих виробів» та ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод», що пов'язано із географічним розміщенням цих підприємств. Діяльність місцевих органів державної влади підвищувала конкурентоспроможність ВАТ «Оснастка», ЗАТ «Ровенський завод опалювальної техніки» та ПАТ «Летичівський агрегатний завод».

Підприємствами, які значно знизили рівень своєї конкурентоспроможності за рахунок впливу зовнішніх факторів у 2012 році були ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод», ПАТ «Коростенський машинобудівний завод» та

ЗАТ «Ровенський завод опалювальної техніки».

Окрему увагу було приділено ТОВ «Южний електротехнічний завод» з міста Южний Одеської області. ТОВ «Южний електротехнічний завод» у 2011-2012 роках мав несприятливі зовнішні умови для ведення діяльності. За впливом зовнішніх факторів на рівень своєї конкурентоспроможності підприємство перебувало в 2011 році на 17, а в 2012 році – на 11 місці з 20 підприємств-конкурентів галузі, що було обумовлено відставанням за такими зовнішніми факторами конкурентоспроможності як економічний розвиток та інвестиційна діяльність. Найбільший негативний вплив на рівень конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод» у 2012 році був з боку місцевих державних органів влади, що пов'язано із низьким рівнем свободи бізнесу, незалежності судових органів, діяльності із залучення іноземних інвестицій, антимонопольної діяльності та високим рівнем корумпованості регіональної влади.

Таким чином було показано, що на ринку готових металевих виробів існує група підприємств, які мають перевагу над іншими за рахунок більш сприятливих зовнішніх умов. І навпаки, частина підприємств вимушена суперничати не тільки із сильними внутрішніми сторонами конкурентів, а ще й компенсувати негативний вплив зовнішнього середовища.

З метою практичного використання отриманих результатів оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств розроблено методику обґрунтування рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів. Згідно з методикою процес обґрунтування рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів розбито на такі етапи: виділення зовнішніх і внутрішніх факторів конкурентоспроможності; формування системи факторних показників; оцінка впливу внутрішніх і зовнішніх факторів конкурентоспроможності; встановлення взаємозв'язків між внутрішніми і зовнішніми факторами; розробка рекомендацій щодо посилення позитивного і нейтралізації негативного впливу зовнішніх факторів за допомогою посилення відповідних внутрішніх факторів конкурентоспроможності підприємства.

За однією з найбільш вдалих методичних розробок, яку виконано Л.В. Єрґієвою, до внутрішніх факторів конкурентоспроможності підприємства було віднесено: науково-технічний, фінансово-економічний, виробничо-технологічний, кадровий та екологічний потенціали, маркетингова діяльність, система менеджменту якості, рівень інноваційної діяльності, ефективність реклами і збуту, рівень матеріально-технічного забезпечення, рівень підготовки й розробки виробничих процесів, ефективність виробничого контролю, випробувань та обстежень, рівень технічного, сервісного й гарантійного обслуговування. У результаті аналізу парних взаємозв'язків між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємства були відібрані внутрішні фактори, за допомогою яких підприємства можуть компенсувати негативний або посилити позитивний вплив окремих зовнішніх факторів (див. табл. 3).

**Результати аналізу парних взаємозв'язків
між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємств
(«+» - взаємозв'язок встановлено, «-» - взаємозв'язок відсутній)**

Внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємства	Зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємства						
	Розвиток інфраструктури	Інвестиційна активність	Взаємодія з місцевими органами влади	Економічний розвиток	Конкуренція на ринку підприємства	Характеристика споживачів підприємства	Характеристика постачальників ресурсів підприємства
Науково-технічний потенціал	-	-	-	+	+	-	+
Фінансово-економічний потенціал	+	+	+	+	+	-	+
Виробничо-технологічний потенціал	-	-	+	+	+	+	-
Кадровий потенціал	-	-	+	-	+	+	+
Екологічний потенціал	-	-	+	-	+	+	-
Маркетингова діяльність	-	-	-	+	+	+	+
Система менеджменту якості	-	-	-	-	+	+	+
Стан інноваційної діяльності	-	-	-	+	+	+	+
Ефективність реклами та збуту продукції	-	-	-	+	+	+	-
Рівень матеріально-технічного забезпечення	-	-	-	-	+	+	+
Рівень підготовки та розробки виробничих процесів	-	-	-	-	+	-	-
Ефективність виробничого контролю, іспитів та обстежень	-	-	-	-	+	+	+
Рівень технічного, сервісного та гарантійного обслуговування	-	-	-	-	+	+	-

За рахунок підвищення фінансово-економічного потенціалу підприємства можна компенсувати негативний вплив всіх зовнішніх факторів конкурентоспроможності за винятком споживачів. Чотири із семи зовнішніх факторів мають взаємозв'язок із такими внутрішніми складовими діяльності підприємств як виробничо-технологічний та кадровий потенціали, стан маркетингової та інноваційної діяльності.

З іншого боку всі внутрішні фактори конкурентоспроможності мають зв'язок із характеристикою конкуренції на ринку підприємства. 10 з 13 внутрішніх факторів можуть компенсувати негативний вплив споживачів на конкурентоспроможність підприємства. Найменші можливості щодо компенсації зовнішнього впливу підприємства мають у разі нерозвиненості інфраструктури та відсутності умов для інвестиційної діяльності в регіоні. Такі недоліки зовнішнього середовища можливо частково компенсувати лише за рахунок збільшення фінансово-економічного потенціалу підприємства.

Використання методики обґрунтування вибору рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів було апробовано на прикладі ТОВ «Южний електротехнічний завод». У результаті проведення аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів проведено

розрахунок їх впливу на конкурентоспроможність підприємства та розраховано рівень узагальнюючого показника конкурентоспроможності 20 підприємств, які виробляють готові металеві вироби. Завдячуючи лідерству за внутрішніми факторами найбільш конкурентоспроможним підприємством в 2012 році було ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод». Також серед лідерів ПАТ «Дружківський завод металевих виробів», ПАТ «Синельниківський ресорний завод», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна» та ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів». За сумісним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів на конкурентоспроможність ТОВ «Южний електротехнічний завод» у 2012 році займало 10 місце. Найменш конкурентоспроможними на ринку готових металевих виробів України у 2012 році були ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод», ВАТ «Оснастка» та ПАТ «Херсонський завод карданних валів».

З метою компенсації негативного впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод» і, як наслідок, підвищення рівня його конкурентоспроможності було обґрунтовано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод». Негативний вплив зовнішнього середовища, зокрема низький економічний розвиток регіонального ринку, недостатні інвестиційні можливості, а також характеристики діяльності регіональних органів державної влади пропонується компенсувати за допомогою підсилення фінансово-економічного та кадрового потенціалу, покращення результатів маркетингової діяльності, ефективності реклами та збуту. Було оцінено результати реалізації запропонованих заходів та їх вплив на покращення техніко-економічних показників діяльності підприємства. За рахунок реалізації заходів ТОВ «Южний електротехнічний завод» отримає можливість компенсувати негативний вплив деяких зовнішніх факторів та підвищити рівень своєї конкурентоспроможності, піднявшись з 10 місця на 7. Також результатом підвищення конкурентоспроможності буде отримання ТОВ «Южний електротехнічний завод» додаткового прибутку в обсязі 759 тис. грн. та покращення всіх основних показників ефективності діяльності.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження були отримані такі результати.

1. На підставі аналізу існуючих визначень поняття «конкурентоспроможність підприємства» в них виявлені недоліки, основним з яких є використання у визначенні конкурентоспроможності підприємства конкретних характеристик і показників. До таких характеристик-показників вчені відносять пристосованість до ринкових змін, здатність виробляти і продавати якісну і дешеву продукцію, ефективність, прибутковість діяльності, велику частку ринку, прибуток і т.д. Всі ці показники-характеристики є лише наслідком, зовнішнім проявом, а не сутністю конкурентоспроможності підприємства.

2. Запропоновано авторське визначення конкурентоспроможності підприємства, в якому поняття розкривається через наявність у підприємства індивідуальних

особливостей і можливостей суперничати за умови діяльності. Під умовами діяльності розуміються внутрішні і зовнішні складові діяльності підприємства, які призводять до різних взаємин з конкурентами, постачальниками, споживачами та органами державної влади, різним рівням ефективності використання всіх видів ресурсів, різним рівням якості і витрат на виробництво продукції.

3. Зроблено висновок, що всі функціонуючі підприємства, які конкурують на ринку незалежно від результату, успіху, вигоди, є конкурентоспроможними, але тільки в різному ступені. Таким чином, не можна говорити про відсутність, формування конкурентоспроможності у підприємств, що вже працюють на ринку. Мова може йти тільки про визначення, підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств.

4. Після визначення сутності факторів були проаналізовані існуючі підходи до класифікації факторів конкурентоспроможності підприємства. У результаті вдосконалено склад факторів конкурентоспроможності підприємства. Особливу увагу приділено аналізу складу факторів конкурентоспроможності за ознакою сфери впливу (зовнішні і внутрішні). Зовнішні фактори за рівнем впливу (взаємодії) були розділені на фактори мегарівня, макрорівня і мезорівня. У складі зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства мезорівня запропоновано виділяти такі фактори: економічний розвиток, розвиток інфраструктури, інвестиційна активність, рівень конкуренції на ринку підприємства, характеристика споживачів, характеристика постачальників ресурсів підприємства, взаємодія з місцевими органами влади.

5. За підсумками аналізу впливу зовнішнього середовища на рівень конкурентоспроможності підприємства зроблено висновок про особливе значення впливу факторів мезорівня. Це обумовлено, по-перше, безпосереднім прямим впливом факторів мезорівня на конкурентоспроможність підприємства, по-друге, тим, що фактори мега- і макрорівня проявляються у практичній діяльності підприємств саме у вигляді зміни їх мезосередовища. Обґрунтовано велике, іноді визначальне значення, яке чинять на конкурентоспроможність підприємства зовнішні фактори мезосередовища.

6. На підставі складу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств була сформована і теоретично обґрунтована система факторних показників конкурентоспроможності промислових підприємств зовнішнього середовища мезорівня, яка розкриває всі зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємства та складається з 33 показників. Обґрунтовано включення до складу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств фактору «діяльність місцевих органів державної влади». Показано особливе, але іноді вирішальне значення для конкурентоспроможності підприємств різних регіонів особливостей діяльності місцевих органів державної влади.

7. Здійснено аналіз та класифікацію методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств, після чого докладно розглянуті економіко-статистичні методи, які відносяться до розрахункових, аналітичних методів. Зроблено висновок, що всі економіко-статистичні методи відповідають таким вимогам до методів оцінки конкурентоспроможності як позиціонування та інформативність, але

не всі відповідають вимогам універсальності і доступності. Тому серед всієї сукупності методів аналізу рівня конкурентоспроможності підприємств, у тому числі економіко-статистичних методів, виділені методи, що відповідають всім вимогам – методи багатовимірної статистичного аналізу, а саме таксономічний метод і метод головних компонент.

8. За результатами критичного аналізу позитивних і негативних сторін таксономічного методу і методу головних компонент запропоновано комбіноване їх використання для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств. Для цього процес оцінки запропоновано розділити на два етапи. На першому етапі запропоновано здійснювати оцінку впливу кожного з зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства методом головних компонент. Це дозволяє відібрати найбільш значимі факторні показники з потенційно необмеженого їх числа. На другому етапі здійснюється визначення підсумкового впливу всіх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства. Для цього запропоновано використовувати таксономічний метод, оскільки склад зовнішніх факторів теоретично обґрунтований, і кожен з факторів не може бути виражений через інший.

9. Зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємств розділені на дві групи, виходячи з впливу на їх рівень вибору конкретної галузі економіки. У першу групу віднесені фактори, рівень впливу яких мало відрізняється у різних галузях економіки, а саме: розвиток інфраструктури, інвестиційна активність і взаємодія з місцевими органами влади. У другу групу об'єднані фактори, рівень впливу яких багато в чому залежить від вибору галузі економіки для проведення дослідження: економічний розвиток, рівень конкуренції на ринку підприємства, характеристика споживачів, характеристика постачальників ресурсів підприємства.

10. Проведено розрахунок рівня 33 факторних показників конкурентоспроможності підприємств, що виробляють готові металеві вироби в 20 регіонах України за 2010-2012 роки. Після аналізу динаміки факторних показників по регіонах проведено оцінку впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів.

11. Запропоновано використання отриманої оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів для оцінки загального рівня конкурентоспроможності в результаті спільного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що значно підвищить якість оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Здійснено оцінку рівня конкурентоспроможності 20 підприємств, що виробляють готові металеві вироби з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

12. Здійснено аналіз парних взаємозв'язків між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємства, що дає можливість підприємствам відібрати ті внутрішні фактори, за рахунок яких можливо компенсувати негативне або використовувати позитивний вплив окремих зовнішніх факторів. Обґрунтовано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод», засновані на результатах оцінки впливу зовнішніх факторів.

ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Радулов Д.Д. Проблеми визначення поняття конкурентоздатності підприємства / Д.Д. Радулов // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 40. Одеський держ.екон.ун-т. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – С. 134–140. (0,56 друк. арк.).
2. Радулов Д.Д. Теоретичні аспекти визначення поняття конкурентоздатності підприємства / Д.Д. Радулов // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – №14 (115). – С. 27–39. (0,74 друк. арк.).
3. Радулов Д.Д. Фактори конкурентоздатності підприємств / Д.Д. Радулов // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. – №3 (128). – С. 103–115. (0,69 друк. арк.).
4. Радулов Д.Д. Методологія оцінювання конкурентоздатності підприємств / Д.Д. Радулов // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2012. – №14 (166). – С. 106–129. (1,11 друк. арк.).
5. Радулов Д.Д. Місцеві органи державної влади як зовнішній фактор конкурентоздатності підприємств / Д.Д. Радулов // Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса: ОДЕУ, 2013. – Вип. 50. – Ч.2. – С. 182–188. (0,59 друк. арк.).
6. Радулов Д.Д. Органы власти – фактор конкурентоспособности предприятия (на примере Одесской области) / Д.Д. Радулов // Вестник МСУ. – 2013. – №1-2. – С. 86–94. (0,57 друк. арк.).
7. Радулов Д.Д. Применение таксономического метода для оценки влияния внешних факторов конкурентоспособности предприятия / Д.Д. Радулов // Бизнес Информ. – 2014. – №2. – С. 293–299. (0,70 друк. арк.).
8. Радулов Д.Д. Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів / Д.Д. Радулов // Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса: ОДЕУ, 2014. – Вип. 53. – С. 176–182. (0,78 друк. арк.).

Розділ у монографії

9. Літвінов О.С., Радулов Д.Д. Вплив органів державної влади на діяльність промислових підприємств як один із зовнішніх факторів їх конкурентоспроможності [Текст]: / О.С. Літвінов, Д.Д. Радулов // Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2013. – С. 250–270. (1,24 друк. арк., з яких автору належить 1,0 друк. арк.).

Особистий внесок:

Проаналізовано вплив місцевих органів державної влади на конкурентоспроможність промислових підприємств. Обґрунтовано необхідність

включення результатів діяльності місцевих органів влади до складу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств.

Статті у виданнях іноземних держав:

10. Радулов Д.Д. Теоретические подходы к исследованию проблемы классификации факторов конкурентоспособности предприятий / Д.Д. Радулов // Российское предпринимательство. - №13 (235). – М.: Креативная Экономика, 2013. – С. 15-23. (0,37 друк. арк.).

Статті у наукових нефахових виданнях:

11. Radulov D.D. Influence of public authorities as one of the company competitiveness factors / D.D. Radulov // Кримський економічний вісник. – 2013. – №4 (05). С. 125 – 128. (0,40 друк. арк.).

Публікації за результатами участі у конференціях:

1. Радулов Д.Д. Класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства / Д.Д. Радулов // Перспективы развития и пути совершенствования финансовой системы Украины: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Севастополь, 19-22 жовтня 2011 року) – Севастополь.: СевНТУ, – 2011.– С. 154-156. (0,19 друк. арк.).

2. Радулов Д.Д. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія / Д.Д. Радулов // Перший крок у науку: Матеріали сьомої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луганськ, 20-21 березня 2012 року). – Луганськ: «Глобус Прінт», 2012. – С.334-338. (0,28 друк. арк.).

3. Радулов Д.Д. Основні проблемні питання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародному рівні / Д.Д. Радулов // Зростання економічного потенціалу України: теоретико-методичний аспект: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23-24 березня 2012 року) – Київ: Київський економічний науковий центр, 2012. - Ч.1. – С.84-86. (0,24 друк. арк.).

4. Радулов Д.Д. Основні методи оцінки конкурентоспроможності сучасних підприємств / Д.Д. Радулов // Економіка та управління: актуальні проблеми та тенденції розвитку: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18-19 травня 2012 року) – Львів.: Львівська економічна фундація, 2012. - Ч.ІІІ. – С. 8-10. (0,21 друк. арк.).

5. Радулов Д.Д. Сучасні методи оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств / Д.Д. Радулов // Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 13-14 квітня 2012 року) – Львів: Львівська економічна фундація, 2012. - Ч.І. – С. 106-108. (0,21 друк. арк.).

6. Радулов Д.Д. Підвищення конкурентоспроможності підприємств шляхом взаємодії з органами влади (на прикладі Одеської області) / Д.Д. Радулов // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики. Матеріали першої

міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 18-19 жовтня 2012 року) – Одеса.: Атлант, 2012. – С. 95-96. (0,13 друк. арк.).

7. Радулов Д.Д. Влияние органов государственной власти на деятельность промышленных предприятий, как один из внешних факторов конкурентоспособности / Д.Д. Радулов // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку» (м. Одеса, 21-22 грудня 2012 року): У 2-х частинах. / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – Одеса.: ЦЕДР, 2012. – С. 28-31. (0,19 друк. арк.).

8. Радулов Д.Д. Методологія оцінювання конкурентоспроможності підприємства / Д.Д. Радулов // Об'єктивна оцінка конкурентоспроможності економічних систем: моделювання, прогнозування, прийняття рішень: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 березня 2012 року). – К.: Аналітичний центр «Нова економіка», 2012. – Ч.1. – С. 61-63. (0,21 друк. арк.).

9. Радулов Д.Д. Оцінка конкурентоспроможності промислових підприємств / Д.Д. Радулов // Актуальні проблеми економіки: теоретичні та практичні аспекти: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 27-28 січня 2012 року). – Дніпропетровськ.: НО «Перспектива», 2012 – Ч.1. – С. 126-128. (0,22 друк. арк.).

10. Радулов Д.Д. Місцеві органи державної влади як зовнішній фактор конкурентоспроможності підприємства. Д.Д. Радулов // Матеріали Міжнародної підсумкової науково-практичної конференції «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 50. Ч.2. Одеський держ.екон.ун-т. – Одеса.: ОДЕУ, 2013. – С. 182–188. (0,59 друк. арк.).

11. Радулов Д.Д. / Использование инновационно-инвестиционной модели развития с целью повышения конкурентоспособности предприятий Одесской области / Д.Д. Радулов // Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 25-26 січня 2013 року) – Херсон.: Видавничий дім «Гельветика», 2013 – С. 87-89. (0,13 друк. арк.).

12. Радулов Д.Д. Внешние факторы мезоуровня конкурентоспособности предприятия / Д.Д. Радулов // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики. Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 26-27 вересня 2013 року) – Одеса.: Атлант, 2013. – С. 67-69. (0,1 друк. арк.).

13. Радулов Д.Д. Реализация государственных региональных программ, как инструмент повышения конкурентоспособности промышленных предприятий (на примере Одесской области) /Д.Д. Радулов // Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития. Материалы первой международной научно-практической конференции (г. Череповец, Российская Федерация, 24-25 мая 2013 года) – Череповец.: Филиал СПбГЕУ, 2013 – С. 260-264. (0,57 друк. арк.).

14. Радулов Д.Д. Комбинированное использование многомерных статистических анализов при оценке влияния внешних факторов на уровень конкурентоспособности промышленных предприятий / Д.Д. Радулов // Особливості модернізації фінансово-економічної системи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м.Київ, 6-7 березня 2014 року) – К.: 2014. – С. 93-96 (0,22 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Радулов Д.Д. Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності промислових підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2014.

У дисертації проаналізовано теоретичну базу дослідження конкурентоспроможності підприємств та виявлено низку недоліків, основним з яких є використання у визначеннях конкурентоспроможності підприємств та її факторів конкретних характеристик і показників. За результатами критичного аналізу запропоновані авторські визначення зазначених понять.

Проаналізовано існуючі підходи до класифікації факторів конкурентоспроможності підприємств. Сформована і теоретично обґрунтована система факторів та факторних показників конкурентоспроможності промислових підприємств зовнішнього середовища мезорівня, яка складається з 7 факторів та 33 факторних показників. Обґрунтовано велике значення особливостей діяльності місцевих органів влади для конкурентоспроможності підприємств різних регіонів.

Проведено аналіз та класифікацію методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств, виокремлені методи багатовимірного статистичного аналізу, які найбільш відповідають вимогам до методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Здійснено оцінку впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності 20 підприємств ринку готових металевих виробів з різних регіонів. Розроблено методичку обґрунтування вибору рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств з урахуванням впливу зовнішніх факторів. Обґрунтовано заходи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності на прикладі ТОВ «Южний електротехнічний завод».

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства, зовнішні фактори конкурентоспроможності мезорівня, ринок готових металевих виробів.

АННОТАЦИЯ

Радулов Д.Д. Оценка влияния внешних факторов на уровень конкурентоспособности промышленных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2014.

В результате проведенного диссертационного исследования были получены следующие результаты. На основании анализа существующих определений понятия конкурентоспособность предприятия в них выявлены недостатки, основным из которых является использование в определении конкурентоспособности предприятия конкретных характеристик и показателей. После чего предложено авторское определение конкурентоспособности предприятия, в котором понятие раскрывается через наличие у предприятия индивидуальных особенностей и возможностей бороться за условия деятельности.

Был сделан вывод о том, что все функционирующие предприятия (участвующие в конкуренции) вне зависимости от результата (степени успеха, выгоды) являются конкурентоспособными, но только в различной степени. Таким образом, нельзя говорить об отсутствии (формировании) конкурентоспособности у предприятий, уже работающих на рынке. Речь может идти только об определении, повышении уровня конкурентоспособности предприятий.

После определения сущности факторов были проанализированы существующие подходы к классификации факторов конкурентоспособности предприятия. В результате была усовершенствован состав факторов конкурентоспособности предприятия. Особое внимание было уделено анализу состава факторов конкурентоспособности по признаку сферы влияния (внешние и внутренние). Внешние факторы по уровню влияния (взаимодействия) были разделены на факторы мегауровня, макроуровня и мезоуровня. В составе внешних факторов конкурентоспособности предприятия мезоуровня предложено выделять такие факторы: экономическое развитие, развитие инфраструктуры, инвестиционная активность, уровень конкуренции на рынке предприятия, характеристика потребителей, характеристика поставщиков ресурсов предприятия, взаимодействие с местными органами власти.

На основании состава внешних факторов конкурентоспособности предприятий была сформирована и теоретически обоснована система факторных показателей конкурентоспособности промышленных предприятий мезоуровня, которая раскрывает все внешние факторы конкурентоспособности предприятия и состоит из 33 показателей. Обоснованно включение в состав внешних факторов конкурентоспособности предприятий фактора «деятельность местных органов государственной власти».

В диссертации проведен анализ и классификация методов оценки уровня конкурентоспособности предприятий, выделены методы, отвечающие всем требованиям – методы многомерного статистического анализа, а именно таксономический метод и метод главных компонент. В результате критического анализа положительных и отрицательных сторон таксономического метода и метода главных компонент предложено комбинированное их использование для оценки уровня конкурентоспособности предприятий.

Внешние факторы конкурентоспособности предприятий разделены на две группы исходя из влияния на их уровень выбора конкретной отрасли экономики. В первую группу отнесены факторы, уровень влияния которых мало отличается в различных отраслях экономики, во вторую группу объединены факторы, уровень влияния которых во многом зависит от выбора отрасли экономики для проведения исследования.

В исследовании проведен расчет уровня 33 факторных показателей конкурентоспособности предприятий, производящих готовые металлические изделия в 20 регионах Украины за 2010-2012 годы, после чего проведена оценка влияния внешних факторов на уровень конкурентоспособности предприятий по производству готовых металлических изделий. Предложено использование полученной оценки влияния внешних факторов на уровень конкурентоспособности предприятий по производству готовых металлических изделий для оценки общего уровня конкурентоспособности, что и было сделано на примере 20 предприятий Украины. Осуществлен анализ парных взаимосвязей между внешними и внутренними факторами конкурентоспособности предприятия, что дает возможность предприятиям отобрать те внутренние факторы, за счет которых возможно компенсировать отрицательное или использовать положительное влияние отдельных внешних факторов. Также разработаны предложения по повышению уровня конкурентоспособности предприятий с учетом результатов анализа влияния внешних факторов.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, классификация факторов конкурентоспособности, внешние факторы конкурентоспособности мезоуровня, рынок готовых металлических изделий.

SUMMARY

Radulov D.D. External factors comments effect on level competitiveness of enterprises of industry. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences, in specialty 08.00.04 – economy and management of enterprises (according to the types of economic activities). – Odessa National Economic University, Odessa, 2014.

The thesis analyzes the theoretical basis for the research enterprise competitiveness, resulting in a number of the shortcomings, the main one of which is used in the definitions of enterprise competitiveness factors and their specific characteristics and indicators. As a result of a critical analysis of the authorized definition of factors of competitiveness and the competitiveness of enterprises.

The paper analyzes existing approaches to classification factors competitiveness. Particular attention is paid to the composition factors of competitiveness on the basis of the sphere of influence (external and internal), external factors identified and justified their meso level is important, but sometimes decisive, impact on the competitiveness of enterprises. Based on the classification of the factors of competitiveness of enterprises formed and theoretically grounded system factors and factor indicators of competitiveness of industrial

enterprises of the environment meso level, which consists of 7 factors and 33 factor indicators. Proved important features of the local authorities for the competitiveness of enterprises in different regions.

The analysis and classification methods to assess the competitiveness of enterprises, the isolation methods of multivariate statistical analysis, which comply with the highest degree to the methods of assessing the competitiveness of enterprises, a method of principal component analysis and taxonomic analysis. The estimation of the impact of external factors of competitiveness of enterprises 20 market fabricated metal products from different regions.

The developed method rationale for the choice of recommendations for improving the competitiveness of enterprises based on external factors. Based measures to improve the competitiveness of the example of «Yuzhny electrical plant».

Key words: competitiveness of enterprises, external factors, the competitiveness of enterprises meso level, the market fabricated metal products.